

*Процик Юрій,
Національний університет «Острозька академія»*

ОСОБЛИВОСТІ ПОРТРЕТНОГО ЗОБРАЖЕННЯ ГОЛОВНИХ ГЕРОЇВ У ДЕТЕКТИВНОМУ РОМАНІ АГАТИ КРІСТІ «ІСКРИСТИЙ ЦІАНІД»

Стаття присвячена особливостям портретного зображення головних героїв у детективному романі Агати Крісті «Іскристий ціанід».

Ключові слова: *портрет, детективний роман, портретна характеристика, стилістичні засоби, зображення.*

Статья посвящена особенностям портретного изображения главных героев в детективном романе Агаты Кристи «Сверкающий цианид».

Ключевые слова: *портрет, детективный роман, портретная характеристика, стилистические средства, изображение.*

The article is dedicated to the peculiarities of portrait depiction of the main characters in the detective novel «Sparkling Cyanide» by Agatha Christie.

Key words: *portrait, detective novel, portrait characteristic, stylistic devices, depiction.*

Детективні оповідання з'явилися ще задовго до нашої ери. Однією з перших таких згадок є оповідання Шахеризади «Три яблука» з «Тисячі й однієї ночі». Такі оповідання носили моралізаторський та повчальний характер [5, с. 32].

Появу жанру класичного детективного роману датують 1841 роком, коли був опублікований перший з чотирьох романів Едгара По «Вбивство на вулиці Морг», а самого автора з того часу називають «батьком детективної літератури» [5, с. 159].

Особливе місце в детективних романах, як різновиді літературних жанрів, належить портрету. Портрет в художньому тексті, незважаючи на звичність і частотність звернення до нього в роботах

різних рівнів і напрямків, залишається терміном недостатньо опрацьованим і неоднозначним. На це вказує невпевненість у визначенні об'єму поняття та інтересу до найбільш доступних аспектів [4, с. 5].

Власне слово «портрет» спочатку використовувалося в сфері культури на позначення жанру в образотворчому мистецтві (живописі, скульптурі і т. д.). Сьогодні портрет є жанровим різновидом щонайменше десяти областей художньої творчості: живопису, скульптури, графіки, декоративно-прикладного мистецтва, літератури, театру, музики, художньої фотографії, кіно, телебачення [3, с. 15].

Портрет може представляти одноразовий опис, сконцентрований в одному місці, чи складатися з декількох описів (дескриптивних ланцюгів) з більшою чи меншою дистантністю їх розташування [4, с. 7]. Більшість дослідників словесно-художнього портрету вважають, що за своєю будовою портрет може бути компактним і розосередженим [1]. За своєю формою портрет може бути статичним і динамічним [2, с. 16].

Основні стилістичні засоби словесного портрету – епітети, порівняння, метафори. В рамках словесного портрету епітети, порівняння і метафори часто виступають в єдності [4, с. 17].

Твір Агати Крісті, що складається з трьох книг (розділів), закономірно відносимо до жанру детективного роману: в романі відбувається два схожих вбивства шляхом отруєння, кількість підозрюваних у творі є обмеженою, проте з розгортанням розповіді з'являється декілька побічних персонажів, зокрема поліцейський з напарником, що ведуть розслідування злочину. Таким чином, спостерігаємо ознаки поліцейського роману та детективного роману замкнутого типу.

Два поліцейських, полковник Рейс та старший інспектор Кемп, його помічник, ведуть справу про вбивство. Першим з'являється полковник, опис якого вводиться з метою підкреслення особистої (зовнішньої та внутрішньої) індивідуалізації головного героя в контексті контрасту його з іншим персонажем, чоловіком померлої:

There was a difference of over twenty years between the two men. Race was over sixty, a tall, erect, military figure, with sunburnt face, closely cropped iron-grey hair, and shrewd dark eyes.

Race was an out-of-door man, essentially of the Empire-builder type – most of his life had been spent abroad.

Colonel Race was not good at small talk and might indeed have posed as the model of a strong silent man so beloved by an earlier generation of novelists [6, с. 128].

Проілюстрована портретна характеристика зовнішності в першому прикладі та рис характеру в наступних двох повторюються в ході розгортання розповіді, що пов'язане з активізацією тієї чи іншої ознаки; створюються певні «індекси».

Betty turned her impudent eyes on the tall grey-haired soldier... [6, с. 237];

Ever so old... but he's nice looking [6, с. 239].;

He [Anthony] saw a tall soldierly man with a lined bronze face and iron-grey hair... [6, с. 257];

'You [Race] never pay social calls [6, с. 235].;

That quiet kind [6, с. 237].;

I'm [Race] not a domestic man [6, с. 242].

Ці «індекси», що створюють певний зоровий та візуальний образ, дозволяють ідентифікувати головного героя в ситуаціях, коли його ім'я не згадується. Більше того, автор не обтяжує розповідь зайвими та поширеними деталями портретного опису, щоб не відволікати увагу читача від підказок, що допоможуть йому розгадати таємницю.

Портретний опис зовнішності помічника полковника Рейса, старшого інспектора Кемпа, у творі відсутній. Знайомство зі старшим інспектором відбувається з опису його характерологічних особливостей та деяких моментів з минулого чоловіка:

Kemp was slightly reminiscent of that grand old veteran, Battle, in type. Indeed, since he had worked under Battle for many years, he had perhaps unconsciously copied a good many of the older man's mannerisms. He bore about him the same suggestion of being carved all in one piece – but whereas Battle had suggested some wood such as teak or oak, Chief Inspector Kemp suggested a somewhat more showy wood – mahogany, say, or good old-fashioned rosewood [6, с. 162].

Подальші характеристики зовнішності та характеру обох персонажів представлені дескриптивними ланцюгами їх реакцій на події, що відбуваються, зокрема:

- міміки:

Race gave her an inquiring look [6, с. 225].;

Kemp's wooden face showed a ripple of smile [6, с. 166].;

Chief Inspector Kemp transferred a placid gaze to him [6, с. 195].;

- голосу:

His [Race's] voice was suddenly sharp [6, с. 143].;

Race said in a very gentle voice... [6, с. 215];

Kemp spoke in a strongly formal manner [6, с. 250].

У творі можемо спостерігати високу частотність використання номінативних частин мови, зокрема прикметників та прислівників, які виконують оцінно-описові та зображувально-описові функції при створенні портретного образу персонажів. Така частотність вживання якісних прикметників для надання об'єктивної оцінки та створення статичних, квалітативних портретних образів зумовлена наявністю в твору ознак детективного роману замкнутого типу. При створенні словесного портрету Агата Крісті послуговується і метафорами:

He [Kemp] was, he knew, on difficult ground [6, с. 190].;

He [Race] shifted his ground [6, с. 241].;

Kemp turned the lad inside out... [6, с. 245];

Kemp looked at her again out of the corner of his eye... [6, с. 246];

Kemp pressed him a little further before he finally let him go [6, с. 254].

Всі вони є зафіксованими у словниках, легкими для розуміння та часто вживаними як кліше. Таким чином автор уникає непотрібних завуальовувань змісту, змушуючи читача розгадувати ще й авторські стилістичні одиниці.

Отже, портретна характеристика обох головних героїв у творі Агати Крісті «Іскристий ціанід» є статичною та квалітативною, що досягається використанням номінативних частин мови, зокрема якісних прикметників та прислівників, що мають відтінок оцінності об'єктивної реальності; описи є короткими і нечисленними, що зумовлено замкнутим типом роману та непотрібністю детальних та громіздких описів для ефективного розв'язку загадки; використані метафори у творі є сталими, широко вживаними і не відволікають уваги читача від основної проблеми.

Література:

1. Горшенева Е. С. Портрет персонажа в системе целостного художественного текста: (на материале американской реалистической прозы) / дис. ... канд. фил. наук. – Киев, 1984. – 207 с.

2. Гончарова Е. А. Категории автор-персонаж и их лингвостиллистическое выражение в структуре художественного текста: (на материале немецкоязычной прозы) / дис. ... д-ра филол. наук. – Л., 1989. – 514 с.

3. Зингер Л. К. К определению портрета / Л. К. Зингер // Творчество. – №10. – 1980. – С.15-16.

4. Интертекстуальность словесно-художественного портрета: учеб. пособие / Ю. А. Башкатова; ГОУ ВПО «Кемеровский государственный университет». – Кемерово: Кузбассвузиздат, 2006. – 143 с.

5. Priestman, Martin. Detective Fiction and Literature: The Figure on the Carpet. – New York : St. Martin’s Press, 1991. – 217 p.

6. Sparkling Cyanide [= Сверкающий цианид / А. Кристи]; коммент. Т. Ю. Логачевой. – М.: Айрис-пресс, 2007. – 352 с.: ил. – (Читаем в оригинале).